

Särskild arkeologisk utredning etapp 1 och
förundersökning

Mitt i krysset

Inför byggandet av trafikplats och breddning av
riksväg 32 i Bredestad

*Bredestads socken i Aneby kommun och Flisby socken i
Nässjö kommun*

Jönköpings län

JÖNKÖPINGSLÄNSMUSEUM
Arkeologisk rapport 2003:53

Jan Borg & Fredrik Engman

Särskild arkeologisk utredning etapp1 och
förundersökning

Mitt i krysset

Inför byggandet av trafikplats och breddning av
riksväg 32 i Bredestad

*Bredestads socken i Aneby kommun och Flisby socken i
Nässjö kommun*

Jönköpings län

Rapport, foto och renritningar: Jan Borg och Fredrik Engman

Digital kartbearbetning: Samuel Björklund och Fredrik Engman

Grafisk design: Åsa Björck

Tryckning och distribution: Lars-Göran Gustafsson och Marita Tidblom

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

Riksintresseområdesgränser är återgivna enligt tillstånd från länsstyrelsen i Jönköpings

län. Temaägare: Lars Fransson, Länsstyrelsen i Jönköpings Län. Ursprungsskala:

Digitaliserad i skala 1:50 000 och 1:10 000 (se det enskilda området). Aktualitet: 1999-09-07.

Jönköpings läns museum

Box 2133

550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00.

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

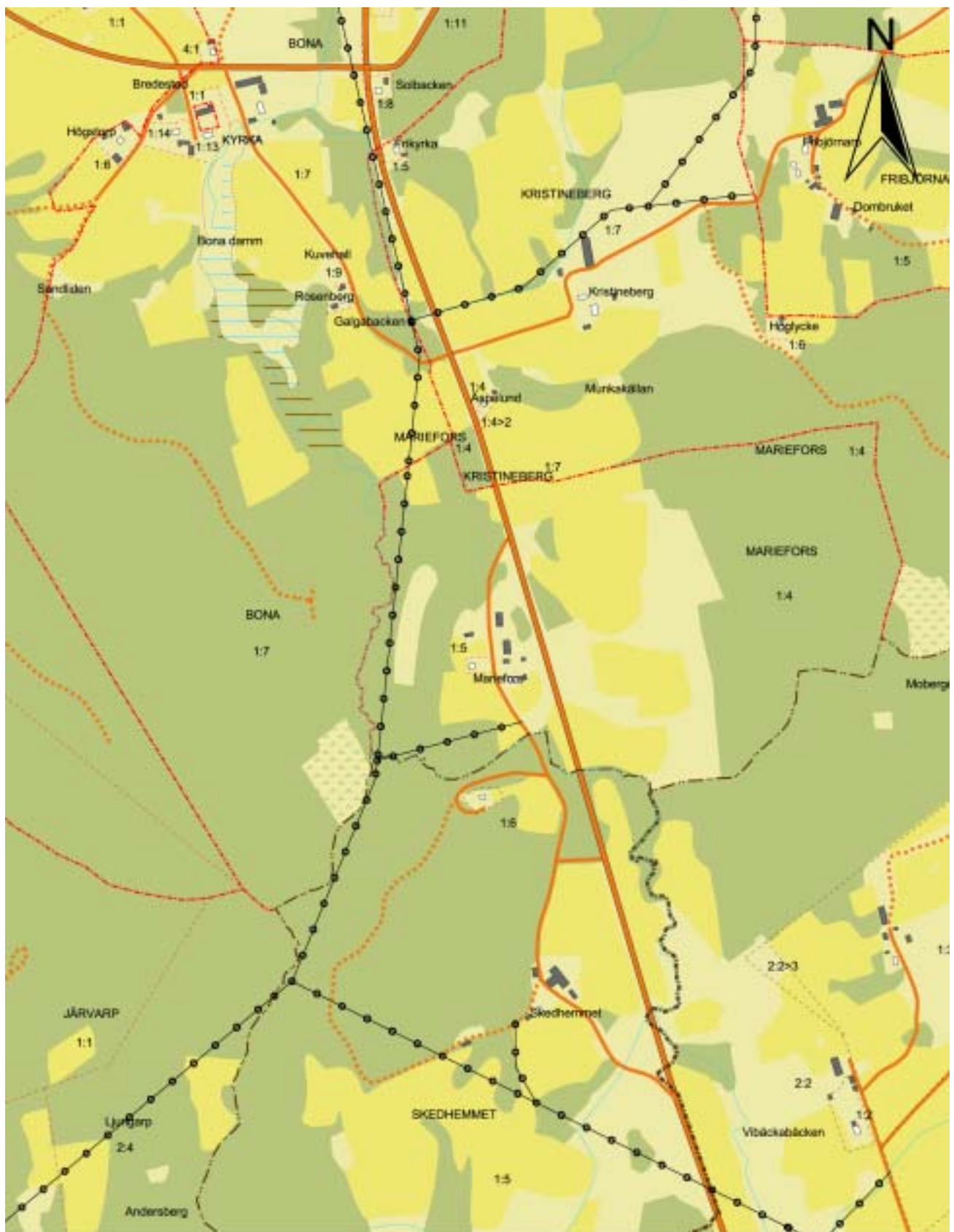

Innehåll

Inledning	5
Omfattning	5
Målsättning och Metod	5
Särskild arkeologisk utredning etapp 1	5
Förundersökning	5
Topografi	6
Fornlämnings- och kulturmiljö	6
Resultat från utredningen	8
Berörda lämningar registrerade i fornminnesregistret	8
Fältinventeringen	8
Resultat från förundersökningen	10
Sammanfattning	10
Åtgärdsförslag	11
Tekniska och administrativa uppgifter, utredning	12
Tekniska och administrativa uppgifter, förundersökning	12
Referenser	13
Tryckta källor	13
Arkiv	13
Kartunderlag	13

Figurer

Figur 1 Översiktskarta	4
Figur 2 Utdrag ur generalstabskartan	7
Figur 3 Resultat från utredningen	9
Figur 4 Karta över förundersökningsområdet	11

Figur 1. Översiktskarta. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum har under september månad 2003 genomfört en särskild arkeologisk utredning etapp 1 (dnr 229/03) och en förundersökning (dnr 228/03) i samband med ombyggnation av riksväg 32 och länsvägarna 132 samt 1046. Den arkeologiska utredningen var föranledd av breddning av befintlig riksväg 32 och förundersökningen föranleddes av ny trafikplats vid korsningen mellan de tre vägarna.

Beställare av utredning och förundersökning har varit Vägverket Region Sydöst. Fält- och rapportansvariga är Jan Borg och Fredrik Engman, antikvarier vid Jönköpings läns museum.

Omfattning

Den särskilda arkeologiska utredningen omfattar en 100 m bred och knappt två kilometer lång sträcka längs befintlig riksväg 32, med start direkt söder om Bredastadskorset.

Den arkeologiska förundersökningen omfattar en yta av 7 000 m² och är belägen i anslutning till korsningen mellan riksväg 32 och länsväg 132 samt 1046.

Målsättning och metod

Särskild arkeologisk utredning

Målsättningen med den särskilda arkeologiska utredningen är att konstatera om en breddning av riksvägen berör fast fornlämning.

Vid utredningen skall det befintliga kartmaterialet analyseras och arkiven genomgå för att finna belägg för eventuella fornlämningar. Därefter kommer hela sträckan och angränsande mark inventeras. De påträffade lämningarna och lägena markeras sedan på den ekonomiska kartan i skala 1:10 000 och förs därefter in på den digitala fastighetskartan.

Förundersökning

Syftet med förundersökningen är att karaktärisera, datera samt avgränsa de fornlämningar som kan påträffas inom förundersökningsområdet. Resultaten skall senare ligga som beslutsunderlag inför en eventuell slutundersökning.

Vid förundersökningen grävs sökschakt med hjälp av grävmaskin. Matjordslagret avbanas ned till, av människan, opåverkade marklager. De anläggningar som eventuellt framkommer undersöks och dokumenteras. Schakt och anläggningar mäts in digitalt med totalstation.

Vedartsanalys skall utföras på insamlade kolprover i syfte att sänka dess egenålder inför dateringen. Analyserna ska utföras vid VEDLAB i Glava.

¹⁴C-proverna, vars syfte är att datera påträffade anläggningar, ska analyseras vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet.

Topografi

Området är beläget i Bredestadsdalen, ca 300 meter öster om Bredestads kyrka. Berggrunden domineras i förundersökningsområdet och utredningsområdets västra del av diabas. I öster återfinns ett stråk av Almesåkrgruppen, som är mycket kalk- och näringsrik berggrund bestående av sandsten, konglomerat och skiffer (SGU 1989a).

Det lösa jordtäcket domineras i undersökningsområdets norra del av lera som täcker underliggande lager av sand och grus. Söder om detta finns avlagringar av sand och grus och åt öster vidtar ett tunt lager av morän (SGU 1989b).

Vägområdet är beläget i dalgångens botten på nivåer mellan 175 till 185 meter över havet. Öster om vägområdet stiger terrängen delvis kraftigt upp till nivåer upp mot 250 meter över havet. väster om dalgången är terrängen mer kuperad men stiger även här upp mot nivåer kring 220 meter över havet. Längst med vägen, i dalgångens botten, finns flera mindre sandåsar och klackar med berg i dagen som genomkorsas av mindre bäckraviner vilka ansluter till Vibäckabäcken. Längs bäcken finns ett flertal sankpartier som tidigare utnyttjats som hagmark eller ängsmark men som vid senare tidpunkt dikats ut och odlats upp. Markerna karaktäriseras än i dag av ett öppet odlingslandskap med åkermark och hagmarker. Längs vattendragen och på höjderna står skog.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Området kring den planerade trafikplatsen har vid tidigare inventeringar och undersökningar visat sig innehålla ett flertal fornlämningar av olika karaktär och från olika tidsperioder (Syllner-Gustafsson 1994; Vestbö 1994; Enbäck & Vestbö-Franzén 1996; Vestbö-Franzén 1996; Engman 1999; Jansson & Nordström 2000). Tyngdpunkten i fornlämningsbilden måste ändå sägas ligga i järnåldern.

År 1999 gjordes en förundersökning i Bredestad, i samband med att väg 132, som sträcker sig mellan Aneby och Bredestad och förbinder två av länets fornlämningsrikaste avsnitt, skulle breddas (Jansson & Nordström 2000). Vid förundersökningen framkom boplatstester i flera av schakten, och intressant nog gavs här dateringar från både äldre och yngre järnålder. Flertalet ¹⁴C - dateringar gav värden kring Kristi födelse, men i ett av schakten finns två dateringar till yngre järnålder från härd och stolphål (JM dnr 327/00 rapport under utarbetande).

Den planerade trafikplatsen ligger delvis inom riksintresse 82 och de kända fornlämningar som ligger närmast det nu aktuella förundersökningsområdet utgörs av stensättningar och fossil åkermark. Vid kyrkan finns även ett runstensfragment. Motiveringen till att utse Bredestad till riksintresse var att det var ”sockencentrum och medeltida tingsplats i knutpunkten mellan den gamla kungsvägen till Kalmar och Tranås-Eksjövägen” (Johnsson 1996 s 235). Kyrkan är en romansk kyrka från 1100-tal och kyrkbyn antas ha lång kontinuitet som sockencentrum med eventuell marknadsplats och medeltida frälsegård.

Utredningsområdets södra del angränsar till riksintresse nr 46 som framförallt

---

omfattar Sunneränga by. Riksintresset motiveras av de väl sammanhållna gårdsmiljöerna och områdets historiska kontinuitet med ett högt antal fornlämningar. Det omgivande och välhävdade odlingslandskapet med talrika agrarhistoriska lämningar förstärker bevarandevärdena ytterligare (Johnsson 1996 s 123-125).

Få av den yngre järnålderns boplatser har identifierats vid arkeologiska undersökningar. Undantag finns dock, i samband med en planerad vägbreddning år 2000 påträffades ett större hus daterat till ca 700-950 e Kr (Raä 78). Undersökningsområdet var lokaliserat norr om Bredestads kyrka på en plats som under yngre järnålder/tidig medeltid varit något av en knutpunkt. Även Vieäckabäcken med anslutning till Ralången och Svartån kan ha fungerat som viktig kommunikationsled under äldre tid. Huset var ca 10 m brett och 25-30 m långt (östgavel saknas). Det var täckt av ett avfallslager innehållande stora mängder skärvsten, som bl a innehöll brända ben, keramik, bränd lera, gjutformsfragment, slagg, delar till blästermunstycke, vävtyngdsfragment, några järnkiv, enstaka pärlor och bronsspill. Avfallslagret som överlagrade huslämningarna tolkas som hantverksavfall efter textilhantverk, gjuteri, smide, eventuellt keramiktillverkning och möjligen också pärltillverkning. Pärlorna i avfallslagret kan preliminärt dateras till 900-talets mitt vilket innebär att huset flyttats, troligtvis före 950-talet. Kanske ett yngre hus sedan byggdes närmare den plats där kyrkan nu ligger? I samband med slutundersökningen undersöktes också en yta med härdar som preliminärt daterats till ca 400 f Kr – 300 e Kr. Härdarna låg grupperade i två separata koncentrationer vilka inramade anläggningsfria ytor. Inom varje härdgruppering fanns en större härd orienterad väst-öst. Härdområdet ligger ca 300 meter från tre gravgrupper varav en innehåller den så kallade fallosstenen.

Gravar, produktion och kommunikation går att urskilja från yngre järnåldern men sällan boplatser. Denna motsägelsefulla bild har behandlats även på andra håll i landet, och flera möjliga förklaringar har diskuterats. Man har t ex föreslagit att det sker en större omläggning av bebyggelsen från yngre järnålder, och/eller att avsaknaden av boplatser beror på att de historiska bytomterna döljer den yngre järnålderns boplatser (t ex Frölund 1997 s 6; Frölund & Wilson 1993). I diskussioner rörande Jönköpings län har man utifrån gravarna t ex i Finnveden menat att en större omläggning sker från äldre till yngre järnålder (Löthman & Varenius 1987 s 81).

Det äldre kartmaterialet visar på ett varierat landskap med åkrar inom de torrare partierna medan de något sankare partierna inom förundersökning och utredningsområdets del framförallt varit ängsmarker och hagmarker. Vid upprättandet av generalstabskartan domineras landskapsbilden i Bredestadsdalen av öppna marker omgivna av lövskog, medan höjderna domineras av barrskog, se figur 2.

Figur 2. Utdrag ur generalstabskartan, tryckt 1901. Skala 1:100 000.

Resultat från utredningen

Berörda lämningar registrerade i fornminnesregistret

I utredningsområdets närhet finns ett stort antal lämningar registrerade, se kapitlet *Fornlämnings- och kulturmiljö*. Nedan presenteras endast de lämningar som enligt utredningen bedömts kunna beröras av planerat projekt.

Fornlämning 15 - Plats med namn och tradition, Galgabacken

Namnet antyder att det på platsen funnits en avrättningsplats, om så är fallet är området att beteckna som fast fornlämning.

Status: Fast fornlämning?

Åtgärd: Berörs troligen inte. En viss säkerhetsmarginal bör lämnas mellan lämningen och den kommande exploateringen.

Fornlämning 54 - Äldre vägsträckning, Östra Holavägen

Lämningen utgörs av en äldre vägsträckning som i dagsläget används som lokalväg mellan Rosenberg och Bredestads kyrkby. Längs vägsträckningen finns bland annat väghållningsstenar registrerade, se RAÅ 51.

Status: Kulturhistorisk lämning

Åtgärd: Vägans anslutningar till den nya vägen bör hållas öppna så att trafik kan nyttja vägen även i framtiden.

Fornlämning 2, Milstolpspostament

Postamentet är beläget 1 m öster om befintlig väg. Vid 1954-års fornminnesinventering fanns milstolpen kvar. I dagsläget finns en avbruten, flat sten, på postmentet som troligen utgjort milstolpen.

Status: Fast fornlämning

Åtgärd: Milstolpsfundamentet bör få stå kvar. Om detta inte är möjligt bör det dokumenteras och flyttas under antikvarisk kontroll.

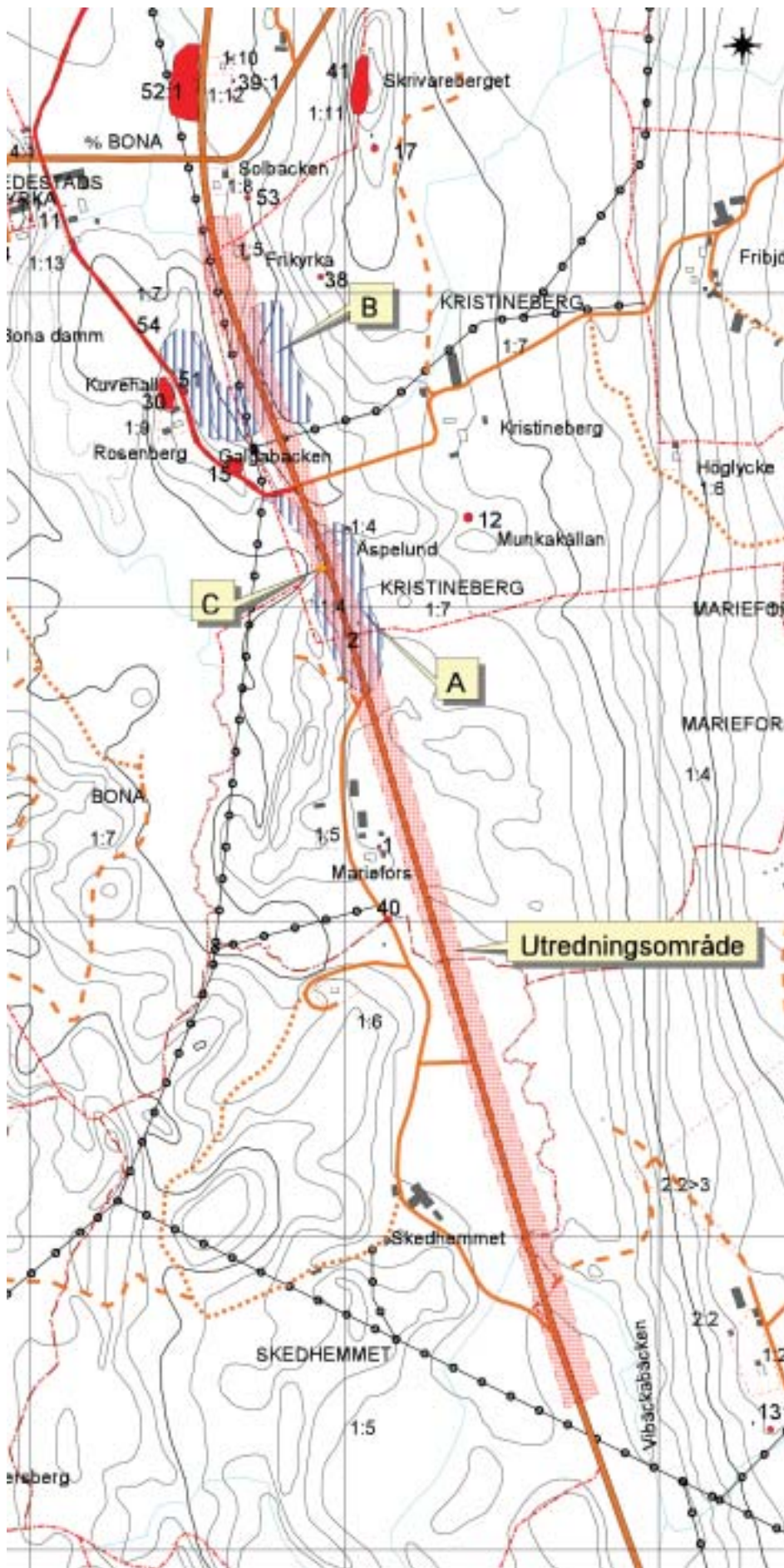
Fältinventeringen

Vid den särskilda arkeologiska utredningen etapp 1 genomfördes en fältinventering varvid tidigare okända lämningar och möjliga boplatsoområden markerades på den ekonomiska kartan. De påträffade objekten beskrivs nedan, se även figur 3.

Område A - Boplatssläge

Område A utgörs av en förlängning av höjdsträckningen som börjar väster om Mariefors (utanför utredningsområdet) och sträcker sig via Äspelund upp mot Galgabacken och Rosenberg. Höjdsträckningen avgränsas av lägre liggande marker som delvis är sankta. I områdets sydvästra del har täktverksamhet förekommit. Täktkanterna var överväxta varför besiktning inte var möjligt.

Status: Fast fornlämning?

Figur 3. Resultat från utredningen markerat med littera A, B och C. Skala 1:10 000.

Åtgärd: Särskild arkeologisk utredning etapp 2 för att fastställa om området hyser fast fornlämning som ej är synlig ovan mark.

Område B - Boplatsläge

Område B utgörs av två högre liggande partier öster om Rosenberg. Mellan höjdlägena rinner en mindre bäck i nord-sydlig riktning. Vid utredningen gjordes bedömningen att områdena dock kan höra samman även om boplatsspår inte är att förvänta i bäckens omedelbara närhet. Det finns en äldre uppgift om att det funnits gravar i form av resta stenar vid Rosenberg, fornlämning 30 (Allvin 1857 s 90). Uppgiften om gravarna styrker tanken på att det i området kan finnas en förhistorisk boplat.

Status: Fast fornlämning?

Åtgärd: Särskild arkeologisk utredning etapp 2 för att fastställa om området hyser fast fornlämning ej synlig ovan mark.

Område C - Källare

Vid punkten C finns en äldre källare tillhörande torpet Äspelund. Källaren är troligen av relativt sent datum då fogarna tätats med cement.

Status: Kulturhistorisk lämning

Åtgärd: Ingen åtgärd.

Resultat från förundersökningen

Vid förundersökningen upptogs sju sökschakt med hjälp av grävmaskin. Vid schaktningen borttogs matjordslagret, sammanlagt frilades ca 220 löpmetrar vilket motsvarar en yta av ca 300 m², se figur 4. Inget av antikvariskt intresse påträffades i något av schakten.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har genomfört en särskild arkeologisk utredning inför breddning av riksväg 32 söder om Bredestadskrysset. I samband med denna genomfördes även en arkeologisk förundersökning av område som berörs av den planerade trafikplatsen vid Bredestadskrysset där länsvägarna 132 och 1046 ansluter till riksväg 32. Under utredningen påträffades två möjliga boplatslägen och en källare. För de möjliga boplatslägen föreslås en vidare utredning etapp 2 för att fastställa om det inom området finns fast fornlämning.

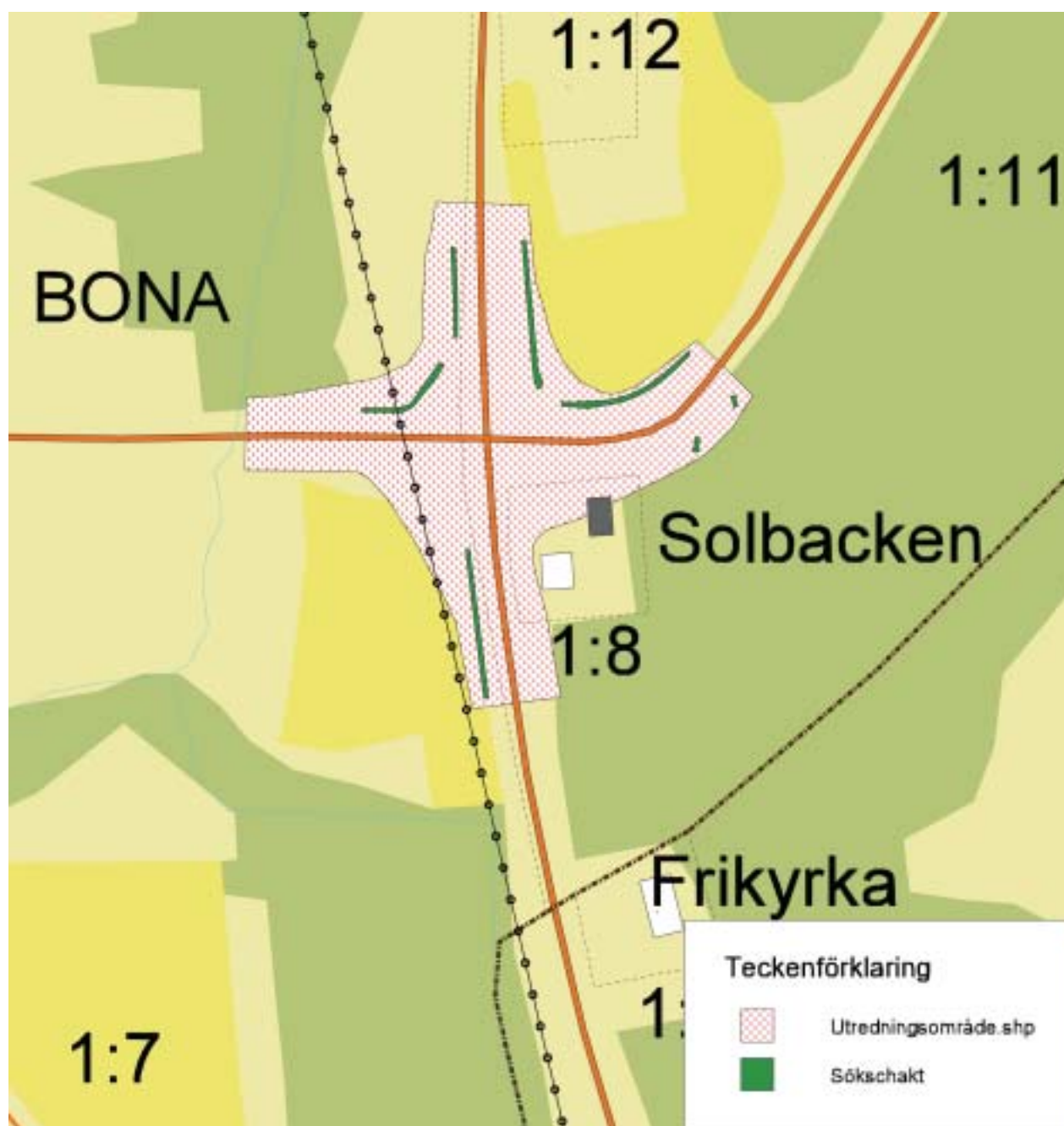
Vid förundersökningen upptogs ca 220 löpmetrar sökschakt men inget av antikvariskt intresse påträffades.

Åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum föreslår att de två boplatslägena som identifierats vid den särskilda arkeologiska utredningen etapp 1 utreds vidare genom en särskild arkeologisk utredning etapp 2 för att fastställa om fast fornlämning berörs av vidare exploatering.

Jönköpings läns museum anser inte att ytterligare arkeologiska insatser är nödvändiga inom förundersökningsområdet.

Länsstyrelsen beslutar om ytterligare åtgärder.

Figur 4. Förundersökningsområdet samt sökschakten. Skala 1:2 000.

Tekniska och administrativa uppgifter, utredning

Länsstyrelsens tillstånd: 431-6244-03
Jönköpings läns museums dnr: 229/03
Beställare: Vägverket Region Sydöst, Andreas Hult
Fält- och rapportansvariga: Jan Borg och Fredrik Engman
Fältpersonal: Jan Borg och Fredrik Engman
Fältarbetstid: 030915–030916
Län: Jönköpings län
Kommun: Aneby och Nässjö kommuner
Socken: Bredestad och Flisby socknar
Församling: Bredestad och Flisby församlingar
Fastighetsbeteckning: Bona 1:11 m fl
Belägenhet: Ekonomiska kartans blad 7E 1i Syreda och 7E 2i Aneby
Koordinater: Utredningsområdets NV del: x6410625 y1443765, SV del:
x6408735 y1444350.
Undersökningsyta: 200 000 m²
Fornlämningsnummer: Ingår delvis i riksintresse 46 och 82
Tidigare undersökningar: JM dnr 130/94
Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Tekniska och administrativa uppgifter, förundersökning

Länsstyrelsens tillstånd: 431-6244-03
Jönköpings läns museums dnr: 228/03
Beställare: Vägverket Region Sydöst, Andreas Hult
Fält- och rapportansvariga: Jan Borg och Fredrik Engman
Teknisk inmätning: Samuel Björklund
Fältpersonal: Samuel Björklund, Jan Borg och Fredrik Engman
Fältarbetstid: 030922–030923
Län: Jönköpings län
Kommun: Aneby kommun
Socken: Bredestad socken
Församling: Bredestad församling
Fastighetsbeteckning: Bona 1:11 m fl
Belägenhet: Förundersökningsområdets S del: x6410625 y1443780
Undersökningsyta: 7 000 m²
Fornlämningsnummer: Ingår i riksintresse 82
Tidigare undersökningar: JM dnr 258/93, 130/94 och 460/96
Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Allvin, J. 1857. *Beskrifning öfwer Mo samt N:a och S:a Wedbo härader*. Jönköping.
- Enebäck, B & Vestbö-Franzén, A. 1996. *Arkeologisk utredning av ombyggnation för väg 132 mellan Aneby och Bredestad*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2000:7. Jönköping.
- Engman, F. 1999. *Kompletterande arkeologisk utredning etapp 2. Väg 132 mellan Aneby och Bredestad*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1999:13. Jönköping.
- Frölund, P. *et al.* 1997. *Boplatser i Uppsala och Västmanlands län, del II. Rapport över ett FoU-projekt*. RAÄ, UV Uppsala rapport 1997:23. Uppsala.
- Frölund, P & Wilson, L. 1993. Bybildning – Förhistorisk kontinuitet eller medeltida innovation? *Arkeologi i Sverige*. Ny följd 2. RAÄ, Stockholm. s.139-146.
- Jansson, K & Nordström, K. 2000. *Härdar i Bredestadsdalen – inför breddning av väg 132 mellan Aneby och Bredestad*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2000:7. Jönköping.
- Johnsson, Anders. Red. 1996. *Kulturmiljövårdens riksintressen Jönköpings län*. Meddelanden 4/96. Länsstyrelsen Jönköpings län.
- Löthman, L & Varenius, B. 1987. Förhistorien. *Jönköpings läns historia. Småländska kulturbilder 1986-87. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LVIII*. s. 51-92.
- Syllner-Gustafsson, M. 1994. *Kulturhistorisk förstudie av ny sträckning för RV 32, delen Bredestad - Marbäcks kyrka. Bredestad och Marbäcks socknar, Aneby kommun*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1994:4. Jönköping.
- Vestbö, A. 1994. *Arkeologisk utredning av alternativa sträckningar för RV 32 mellan Bredestad och Marbäcks kyrkbyar, Aneby kommun, Etapp I*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1994:13. Jönköping.

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

Kartunderlag

- SGU 1989a. Berggrunden i Jönköpings län. Sveriges geologiska undersökning serie Rapp. och meddelanden nr 50. Ser Ah nr 11, specialkarta.
- SGU 1989b. Karta över känslighet för infiltration av föroreningar i Jönköpings län. Sveriges geologiska undersökningar Serie Ah nr 11, specialkarta.